

пролог

Париж, 1794 рік

ПЛОЩУ НАПОВНИЛИ ЛЮДИ, ЯКІ ПРОКИНУЛИСЯ вдосвіта побачити кров. Вони оточили дерев'яний поміст зі спорудженою на ньому гільйотиною, штовхали одне одного ліктями, аби пробитися вперед, бо всі хотіли стояти якомога ближче до дійства. Щасливці, яким вдалося дістатися перших рядів юрбища, махали носовичками: коли покотяться голови, вони спробують вмочити носовички в кров. Сувеніри. Сімейна реліквія, яку можна залишити в спадок дітям, а ті передаватимуть її своїм дітям. «Бачите? Я був/була там, — казатимуть вони, розгортаючи клаптик тканини. — Бачив/бачила революцію. І як зрадникам рубали голови».

Вранішнє сонце відбивалося від білих каменів судового двору. Хоча його руки були зв'язані, Антуан Лавуазьє зміг поправити манжети сорочки. Того ранку на суд він одягнув свою найпростішу робочу сорочку лляного кольору, яку зазвичай носив у лабораторії, адже її легко заплямувати потом чи котримсь із сотні хімічних розчинів у скляних пробірках. Його дружина Марія-Анна з десятків разів погрожувала її викинути. Антуан одягнув цю сорочку сьогодні, сподіваючись довести судді та натовпу, що він людина з народу. Одначе зиску з того було небагато, він міг одягнути хоч парчу.

— Прошу, — звернувся він до судді (трикляте слово ледь не стало поперек горла, і якби не такі небезпечні обставини, гордість нізащо не дозволила б йому просити). — Прошу, — повторив він. — Франція потребує моєї роботи. Уявіть, що я можу зробити для нації — для *Республіки*, — якщо матиму час продовжити наукові дослідження. Я вже стільки досяг у вивченні кисню. У вивченні водню й процесу окиснення! Принаймні дозвольте мені повернутися до квартири і впорядкувати свої папери. Там роки обчислень. Можливості для...

Суддя обірвав його надривним вологим кашлем.

— Досить, — сказав він. — Республіка не потребує ані вчених, ані хіміків, які крали в народу. І ми більше не можемо відкладати правосуддя, — він грюкнув молотком по столу. — Винний.

Лавуазьє зітхнув.

— Прикро, — пробурмотів він сам до себе так тихо, що його не могли почути поміж вигуків і насмішок задоволеної юрби.

Офіційно Антуана Лавуазьє засудили за шахраювання з податками та обман людей через продаж неякісного тютюну, до

якого він додавав воду, аби збільшити вагу. Та він не гірше за інших знав, що насправді його судили за інше: за те, що був аристократом і вченим. За те, що попередній десяток років вони з дружиною влаштовували у своїй квартирі прийоми з мислителями й митцями, де Марія-Анна подавала чай, дотепи та печиво.

Франція змінювалася, вже змінилася, швидше, ніж Лавуазьє міг собі уявити. В повітрі повисла жага крові, нестерпне бажання того, що називали справедливістю, та скидалося воно на жорстокість. Кільком його друзям уже зняли голови через пусті кримінальні звинувачення, які їм висунули серед ночі. Інші друзі втекли до Лондона чи Італії. Подружжя Лавуазьє теж мало шанс утекти до Англії, але вони не змогли залишити свої експерименти. Свою лабораторію. Вони були *так* близько.

А зараз пізно.

Лишень кілька місяців тому Лавуазьє дивився, як саму королеву везли вулицями Парижа на візку, ніби здобич у відкритій клітці, аби вірні громадяни Республіки могли бачити її обличчя й кидати в неї гнилі фрукти і капусту. Лавуазьє примушував себе дивитися: востаннє він бачив королеву, коли його запросили до Версалу продемонструвати нову форму хімічного окиснення королю Людовіку та придворним. Королева тоді була вдягнена в жовтий атлас, її напудрене, начесане в метр заввишки волосся прикрашали страусові пера й перлини. Він добре пам'ятав її сміх. Вона сміялася, коли він влаштував невеличкі вибухи, — дим, спершу блакитний, потім зелений і фіолетовий, мав на меті вразити й розважити присутніх. У неї було юне рум'яне обличчя.

Того дня, коли королеву везли на гільйотину, Лавуазьє побачив понурене і помережане зморшками лице. Вона мала

вигляд на кількадесят років старшої. Волосся геть побіліло і зробилося таким тонким, що подекуди просвічувала шкіра голови. Очі — роздивився Лавуазьє, коли візок минав його, — були порожні й невидючі. Наче вже померла, давно-давно.

Вартовий з багнетом тягнув Лавуазьє на поміст. Хтось із глядачів намагався поставити йому підніжку чи вдарити, коли він проходив повз, та Лавуазьє не зважав, бо всю увагу зосередив на тисячах облич, шукаючи поміж них дружину Марію-Анну.

— Тут! — вигукнув він.

Сонце освітлювало її зі спини, волосся скидалося на золотий німб. Вона стояла біля дерев'яних східців помосту: очі уважно роздивлялися натовп, а губи стиснулися в тонку лінію. Вартовий спантеличено озирнувся на Лавуазьє, не розуміючи, кому той гукав.

А Марія-Анна знайшла чоловіка й почала продиратися крізь море людей до нього.

Вартовий штовхнув Лавуазьє, щоб ішов далі. Той опирався: — Правосуддя Республіки може зачекати ще трохи, аби я поцілував на прощання дружину.

Вартовий зітхнув, але спинився і дозволив подружжю обійнятися. Марія-Анна прошепотіла щось на вухо чоловікові. Ніхто не помітив, як вона заховала в його долоні крихітну пляшечку.

Лезо гільйотини побуріло від крові. Того ранку вже відрубали дві голови і солома на помості забарвилася червоним. Хтось тримав кошик, готовий зловити голову Лавуазьє, коли вона відокремиться від тіла. Інші наготували білі носовички, сподіваючись упіймати на них бризки крові.

Марія-Анна Лавуазьє не дивилася, як її чоловік піднявся дерев'яними східцями на поміст. Вона не хотіла знати, чи він

тремтітиме, чи підкосяться йому ноги. Розказували навіть, що декотрі засуджені від страху накладали в штани.

Тому вона швиденько проштовхалася крізь натовп подалі від центру площі, до їхньої квартири, де збере якомога більше чоловікових записів про дослідження, доки стерв'ятники не встигли поцупити все цінне. Марія-Анна втішала себе тим, що ті, хто забере папери її чоловіка, однаково там нічого не зрозуміють.

Вона пірнула в завулок. Крокувала квапливо і впевнено. Натовп позаду схвильовано затамував подих. Лунали слова, яких вона не могла розібрати. А тоді почувся звук, який ні з чим не сплутати: в повітрі просвистіло лезо. Марія-Анна Лавуазьє прочитала швидко молитву за свого чоловіка, за свою країну і рушила далі.